

УДК 364.4:316.362-053.6

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.14>

Юлія ПІДВАЛЬНА

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Черкаська область, Україна, 20300

ORCID: 0000-0002-4972-4232

Бібліографічний опис статті: Підвальна, Ю. (2022). Особливості соціальної роботи та соціального обслуговування молодих сімей. *Ввічливість. Humanitas*, 1, 94–100, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.14>

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МОЛОДИХ СІМЕЙ

На сучасному етапі в житті українського суспільства сім'я серед переліку цінностей людини виходить на чільне місце. У статті проаналізовано соціальну роботу та соціальне обслуговування молодих сімей. Визначено основні напрямки соціального обслуговування молодих сімей: соціальний патронаж, соціальне обслуговування, медичне обслуговування, консультативна допомога, реабілітаційні послуги, психологічна допомога. Окреслено форми й методи соціальної роботи з молодими сім'ями. Описано види соціальної роботи з молодими сім'ями, які можна поділити на екстрені, тобто спрямовані на виживання сім'ї (екстрена допомога, термінова соціальна допомога, видалення із сім'ї дітей, які перебувають у соціально-небезпечному становищі) та види соціальної роботи, спрямовані на підтримку стабільності сім'ї та її соціальний розвиток. Таким чином, у сучасному контексті соціальна робота з молодію сім'єю, насамперед, має бути орієнтована на стабілізацію соціально-економічного становища сім'ї; на відновлення внутрішнього потенціалу сім'ї з огляду на її соціально-історичні особливості, етнокультурні цінності та традиції; відновлення духовно-виховних можливостей сімей різного типу.

Описано, про молоді сім'ї, які знаходяться у складних життєвих обставинах, що є незахищеними та соціально вразливими категоріями населення, та потребують соціальної допомоги, соціального обслуговування та підтримки.

Соціальна робота з різними категоріями молодих сімей здійснюється державними установами соціального обслуговування, які в межах своїх повноважень відповідно до правових актів та правових актів певного суб'єкта або міста надають соціально-економічні, соціально-медичні, соціально-психологічні, соціально-педагогічні, соціально-правові, соціально-побутові та інші соціальні послуги.

Проблеми сьогодення потребують від суспільства і держави нагальних заходів щодо запровадження системи соціального захисту свого найменшого осередку й кожного її члена в усіх сферах життєдіяльності, створення належних матеріально-побутових та морально-психологічних умов розвитку і зміцнення української родини.

Ключові слова: молодь, молоді сім'ї, соціальна робота, соціальне обслуговування, соціальні послуги, матеріальна допомога, складні життєві обставини, соціальний захист.

Yuliia PIDVALNA

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at Social Pedagogy and Social Work Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova str., 2, Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20300

ORCID: 0000-0002-4972-4232

To cite this article: Pidvalna, Yu. (2022). Osoblyvosti sotsialnoi roboty ta sotsialnoho obsluhovuvannia molodykh simei [Peculiarities of social work and social services of young families]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 94–100, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.14>

PECULIARITIES OF SOCIAL WORK AND SOCIAL SERVICES OF YOUNG FAMILIES

At the present stage in the life of Ukrainian society, the family is at the forefront of the list of human values. The article analyzes social work and social services for young families. The main directions of social services for young families are identified: social patronage, social services, medical services, counseling, rehabilitation services, psychological

assistance. Forms and methods of social work with young families are outlined. Describes the types of social work with young families, which can be divided into emergency, ie aimed at family survival (emergency assistance, emergency social assistance, removal from the family of children in socially dangerous situations) and types of social work aimed at maintaining family stability and social development. In this way, in the current context, the social work with the young family, nasampered, can be oriented towards the stabilization of the social and economic status of the family; to reinforce the internal potential of the family with an eye to its social and historical features, ethnic and cultural values and traditions; renewal of the spiritual and divine possibilities of a different type.

It describes young families who are in difficult life circumstances, who are vulnerable and socially vulnerable, and who need social assistance, social services and support.

Social work with different categories of young families is carried out by state social service institutions, which within their powers in accordance with legal acts and legal acts of a particular entity or city provide socio-economic, socio-medical, socio-psychological, socio-pedagogical, socio-legal, social and other social services.

The problems of today demand urgent from society and the state measures to introduce a system of social protection for its smallest unit and each of its members in all spheres of life, to create appropriate material and domestic and moral and psychological conditions of development and strengthening Ukrainian family.

Key words: youth, young families, social work, social services, social services, financial assistance, difficult life circumstances, social protection.

Актуальність проблеми. Молодість – важкий вік. Людина стоїть на перехресті. Ще немає повної самостійності, а є залежність від батьків, родичів. Старші вчать, дають поради, але водночас часто обмежують самостійність, особисту ініціативу, пошук. Постійна опіка рідних, близьких, знайомих. Усі не лише діляться своїм життєвим досвідом, а й наполегливо нав'язують його. Нав'язують також своє рішення, своє розуміння, свої смаки та уподобання, свої погляди та переконання.

Проте, як виявляється, усі намагаються зрозуміти, але не всі розуміють. Немає певного соціального стану, зате є роздуми про себе, про життя, людей. Є сумніви у своїй значущості, привабливості. Постійні питання, у чому знайти своє зінання? Як визначити свій життєвий шлях?

У молодості все знаходиться в становленні, розвитку, формуванні, вперше зустрічається з любов'ю-новим, не завжди зрозумілим і зрозумілим почуттям і багато найважливіших життєвих питань потрібно вирішувати одночасно.

Молодість (стадія орієнтації) – це сім'я в «медовий місяць», коли відбувається її зародження, становлення. (У представників різних культур дійсно, прийнято у цей період вживати у великій кількості безалкогольні медові напої – для оздоровлення та якнайшвидшого зачаття дітей). Дослідники сходяться на думці, що типовим для цього періоду є стан ейфорії. Мрії, надії, плани на майбутнє – ось основні змістовні складові початку спільного життя.

Створення сім'ї – не тільки радісна подія, а й важке випробування: важко пристосуватися до звичок свого партнера, виникає бажання його «переробити», «перевиховати»,

змусити надходити на угоду нашим бажанням та потягам. Думка про те, що «перевиховувати», «переробляти», «переламувати» прийде пізніше – після суперечок із коханою людиною, після розуміння того, що кожна людина має право на свою індивідуальність, самотність.

Молода сім'я – це сім'я в перші 3 роки після укладення шлюбу (у разі народження дітей – без обмеження тривалості шлюбу) за умови, що жоден з подружжя не досяг 30-річного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням соціальних проблем молодих сімей в Україні представлені в роботах українських дослідників, наукові пошуки яких розкривають теоретичні основи соціально-педагогічної діяльності сім'ї (І. Зверева, Г. Лактіонова, Л. Штефан, С. Харченко) (Зверева, 2001; Лактіонова, 2001; Харченко 2005).

За думкою В. Постоного «молода сім'я» – це період у житті людини, який характеризується відчутною зміною умов духовного спілкування щонайменше двох людей незалежно від їх віку, поєднанням їх економічної взаємодії, що позначається на створенні матеріальної бази сім'ї, активному дітонародженні та освоєнні виховної функції (Постовий, 1994).

Сьогодні найбільш об'єктивне тлумачення поняття «молода сім'я» дає А. Капська. Вона визначає молоду сім'ю як соціальну групу, у якій вік чоловіка та дружини не перевищує 35 років; формується на визначенні юридичної форми шлюбу або співжиття на підставі взаємодовіри; здійснює життєдіяльність на основі спільного побуту, матеріально-економічної взаємодії, народженні і вихованні дітей (Капська, 2000).

На думку І. Березко, основу шлюбних стосунків має складати певний рівень зрілості молодшої людини, а саме: – фізична, що пов'язана з можливістю виконувати репродуктивну функцію; – психічна, яка спрямована на інтелектуально-емоційний розвиток особистості, її здатність нести відповідальність за інших членів сім'ї та виконувати батьківські обов'язки; – соціальна, проявом якої є самостійність молодшої людини, що дозволяє забезпечити необхідні умови існування і перспективи розвитку (Березко, 2002).

Мета дослідження – проаналізувати особливості соціальної роботи та соціального обслуговування молодих сімей. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: дати характеристику основним суб'єктам, які проводять соціальну роботу з молодими сім'ями; визначити форми, методи та напрямки соціальної роботи та соціального обслуговування молодих сімей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пріоритет у соціально-педагогічній роботі з молодими сім'ями належить центрам соціальних служб для молоді, які здійснюють соціальну профілактику, соціальний патронаж, соціальну реабілітацію, надають соціально-психологічну, соціально-медичну, психолого-педагогічну, соціально-правову, інформативно консультативну, психотерапевтичну допомогу та підтримку молодому подружжю для поліпшення його життєдіяльності у тісній співпраці з соціальними педагогами системи освіти та виховання. Сім'я – одне з тих соціальних формувань, які мають значний вплив на суспільне життя практично у всіх її сферах: від економіки до духовної культури. Ядром соціального призначення сім'ї є її здатність творити людину, розвивати її нахили та суспільну активність.

Сім'я одна із головних об'єктів соціальної роботи.

Сучасна сім'я переживає складний етап в еволюції – перехід традиційної моделі до нової, і багато вчених характеризують нинішні умови сім'ї як кризові, що спричинило падіння народжуваності, зростання кількості розлучень і збільшення кількості самотніх людей (Ничипоренко 2011).

У молодих сімей існує безліч проблем:

1. Матеріально-побутові проблеми;
2. Житлова проблема;

3. Проблема працевлаштування;

4. Психологічні проблеми;

5. Медичні проблеми.

Бюджет складається із зарплати (зарплата молодого спеціаліста, стипендії), допомоги на дитину; вторинні заробітки непостійні та мінімальні; допомога батьків.

Неповнолітні юні матері повністю перебувають на утриманні своїх батьків. В основному молода сім'я є низько прибутковою, а багато хто перебуває за межею бідності.

Житлова проблема теж одна з найважливіших для молодих сімей. Це викликано скороченням житлового будівництва, згоранням практики надання безкоштовного житла державою та недоступне через дорожнечу житло на вільному ринку.

Можливо кілька варіантів проживання – державна, кооперативна, приватна квартира, гуртожиток. Лише невелика кількість молодих сімей має окрему квартиру. Лише 15-20% молодих людей відокремлюються від батьків ще до весілля. Найчастіше найкращий варіант – проживання з батьками. Це покращує матеріальне становище сім'ї, допомагає вихованню дітей, батьки мають час на вторинний заробіток, навчання дозвілля. Таким чином, проблеми матеріальної та житлової забезпеченості стоїть на 1-му місці зміцнення сім'ї. Тенденція молодих сімей – окреме проживання, і лише невеликий відсоток із них хотіли б жити з батьками.

Проблема працевлаштування молодого спеціаліста, низька зарплата, особливо у бюджетній сфері, незадоволеність вторинними заробітками штовхає молодих спеціалістів шукати роботу в іншому місті та навіть їхати за кордон. Робота, пов'язана з тривалою відсутністю будинку, не сприяє зміцненню сім'ї, створенню у ній атмосфери кохання, порозуміння, доброзичливості.

Психологічні проблеми. До них можна віднести спільні емоційні відносини, психологічну сумісність, звикання подружжя до зміни способу життя. Подружжю доводиться звикати до захоплень, проявів характеру один до одного.

Найщасливішими для молодшої сім'ї є перші місяці шлюбу, коли сім'я продовжує жити у святковій атмосфері. Згодом починають виникати перші конфлікти за спільного вирішення матеріально-економічних і психологічних проблем, тобто. рольової структури відносин,

розподіл домашніх обов'язків. 36% подружжя схильні звинувачувати один одного в тому, що його роль у сім'ї пригнана. Основний тягар по виконанню домашньої роботи, лягає на плечі жінкам. 55% жінок (56% чоловіків) вважають, що дружина має більше можливостей для виконання домашньої роботи і лише 3% жінок (і чоловіків) дотримуються такої самої думки щодо чоловіка.

У шлюбі молодих сімей на першому місці ставлять порозуміння, доброзичливість; на другому – емоційні відносини; на третьому – матеріальне благополуччя; і лише четверте місце – діти.

У ранньому подружжі формується єдина ціннісна система сім'ї, велике значення при цьому має спільне проведення дозвілля. Молода сім'я вважає за краще ходити разом у гості, проводити відпустку, дивитися телевізор, читати книги та газети, і на останньому місці для багатьох сімей стоїть спорт, туризм, що можна пояснити об'єктивними умовами (платними послугами).

Відповідно до Концепції державної політики щодо молоді сім'ї соціальна робота з молодією сім'єю передбачає:

1) встановлення гарантії зайнятості ринку праці для працівників, які є членами молодієї сім'ї (квотування); здійснення професійної підготовки та перепідготовки; навчання їх професіям, затребуваним на сучасному ринку праці;

2) державну підтримку розвитку індивідуальної трудової діяльності, сімейного підприємництва, фермерства, кредитування та часткове субсидування молодих сімей, які здійснюють будівництво та придбання житла;

3) встановлення податкових пільг та соціальних виплат, достатніх для задоволення основних життєвих потреб молодієї сім'ї, включаючи оплату послуг освіти, охорони здоров'я, фізичного та культурного розвитку, комунального господарства; пільгове надання житла для молодих багатодітних сімей та сімей з дітьми-інвалідами;

4) забезпечення доступності для всіх молодих сімей медичної допомоги на основі поєднання її безкоштовних та платних форм медичного обслуговування; санітарної освіти з питань захисту здоров'я матері та дитини, профілактики дитячих інфекційних захворювань;

5) розширення мережі установ соціального обслуговування молодих сімей з метою надання

їм послуг з догляду за дітьми, консультативної підтримки у кризових ситуаціях та інших видах соціальної допомоги;

6) інформаційно-пропагандистську підтримку цінностей благополучної молоді сім'ї засобами масової інформації та сучасних інформаційних та комунікаційних технологій.

Усі види соціальної роботи з молодією сім'єю можна поділити на екстрені, тобто спрямовані на виживання сім'ї (екстрена допомога, термінова соціальна допомога, видалення із сім'ї дітей, які перебувають у соціально-небезпечному становищі) та види соціальної роботи, спрямовані на підтримку стабільності сім'ї та її соціальний розвиток (Постовий, 1994).

Таким чином, у сучасному контексті соціальна робота з молодією сім'єю, насамперед, має бути орієнтована на стабілізацію соціально-економічного становища сім'ї; на відновлення внутрішнього потенціалу сім'ї з огляду на її соціально-історичні особливості, етнокультурні цінності та традиції; відновлення духовно-виховних можливостей сімей різного типу. Використання методів та технологій соціальної роботи з молодими сім'ями має сприяти підвищенню якості соціальної захищеності подружжя та створенню в сім'ї відчуття безпеки. Зусилля фахівців із соціальної роботи мають бути спрямовані на відновлення статусу та ролі молодієї сім'ї як інституту первинної соціалізації. Саме на це мають бути спрямовані дії всіх соціальних служб та фахівців, які працюють з молодими сім'ями.

В даний час одним з актуальних напрямів роботи є підтримка молодих сімей, є допомога у сфері зайнятості та забезпечення стабільного матеріального рівня сім'ї.

Це створення робочих місць для молодих фахівців, при необхідності надання можливості з професійної підготовки та перепідготовки; сприяння у розвитку та створенні індивідуальних видів підприємництва та іншої трудової діяльності молодого подружжя; встановлення рівних умов та можливостей для жінок та чоловіків на ринку праці; запровадження податкових пільг та соціальних виплат для молодих сімей, зайнятих трудовою діяльністю; створення мінімальних економічних умов з всебічного розвитку членів молодієї сім'ї.

Соціальне обслуговування молодієї сім'ї передбачає новий вид соціальної допомоги.

Вказаний вид допомоги носить нематеріальний характер і виступає у вигляді індивідуальної підтримки молодій сім'ї у вирішенні соціально-психологічних, педагогічних, правових, медико-соціальних та інших проблем та здійснюється через мережу спеціалізованих соціальних служб.

Серед видів та форм соціальної допомоги молодій сім'ї, здійснюваної у системі установ соціального обслуговування, розрізняють:

а) соціальну роботу екстреного характеру (термінова соціальна допомога, екстрена правова допомога, надання місця в кризовому центрі жінкам та дітям, які зазнали жорстокого поводження або перебувають у соціально небезпечному положенні);

б) соціально-психологічну роботу, спрямовану на підтримку стабільності сім'ї, стимулювання її саморозвитку як складної соціальної системи;

в) соціально-педагогічну роботу, що сприяє сімейній соціалізації, інтеграції сім'ї у систему соціальних відносин.

Основними напрямками соціального обслуговування молодій сім'ї є наступні:

– соціальний патронаж дітей та сімей, які потребують постійного нестационарного обслуговування; у вигляді соціально-побутових послуг, сприяння в отриманні медичної та іншої допомоги;

– соціальне обслуговування у стаціонарних умовах громадян, які потребують постійного стороннього догляду;

– надання тимчасового притулку громадянам без певного місця проживання, бездоглядним дітям, підліткам;

– організація денного перебування в установах соціального обслуговування з наданням соціально-побутового, медичного та іншого обслуговування вдень дітям, які перебувають у важких життєвих ситуаціях;

– консультативна допомога громадянам та сім'ям у соціально-економічному, медико-соціальному забезпеченні життєдіяльності, психолого-педагогічній допомозі, правовій захисту;

– реабілітаційні послуги у професійній, соціальній, психологічній реабілітації інвалідів, неповнолітніх, громадян із суспільно небезпечною поведінкою та ін.

Соціальна робота з різними категоріями молодих сімей здійснюється державними

установами соціального обслуговування, які в межах своїх повноважень відповідно до правових актів певного суб'єкта або міста надають соціально-економічні, соціально-медичні, соціально-психологічні, соціально-педагогічні, соціально-правові, соціально-побутові та інші соціальні послуги. Сім'ям з дітьми, які потрапили у важку життєву ситуацію, надається соціальний патронаж (Кияниця, Петреченко, 2017).

Центри соціальної допомоги сім'ї та дітям надають різні соціальні послуги відповідно з контингентом та потребами сімей та дітей, які потребують соціальної допомоги.

Соціально-психологічний супровід молодій сім'ї – це комплексна взаємодія супроводжувачого (управління виховної роботи, соціально-психологічна служба, куратори та ін.) та супроводжуваного (молодь, подружня пара, студентська сім'я) суб'єктів, що забезпечує створення умов для прийняття останніми оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору.

Основною метою соціально-психологічного супроводу є створення педагогічних та соціально-психологічних умов, необхідних для комфортного розвитку молодій сім'ї у межах вузу, місця працевлаштування чи дозвілля. Ця мета передбачає створення певних умов для розвитку молодій сім'ї та внутрішнього сімейного психологічного комфорту, а також надання можливостей для здійснення навчальної діяльності та її активної участі у культурно-дозвільному житті молоді.

У сфері реалізації соціальних допомог на сьогодні приділяється увага реформуванню та вдосконаленню структури системи соціального захисту і сфери соціального обслуговування найуразливіших верств населення, перш за все – малозабезпечених громадян, пенсіонерів, інвалідів, людей похилого віку, молодих сімей, самотніх осіб.

Українське законодавство постійно змінюється та доповнюється, ухвалюються нові законодавчі акти, нормативно-правові документи, які забезпечують юридичні основи для розв'язання різнопланових соціальних проблем. Україна ратифікувала чимало міжнародних та європейських конвенцій і декларацій, які поки що здебільшого не знайшли свого відображення в нормах українського законодавства (Харченко, 2005)].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що сенс соціальної роботи – це діяльність з надання допомоги молодим сім'ям, індивідам, групам у реалізації їхніх соціальних прав та компенсації фізичних, психічних, інтелектуальних, соціальних та інших недоліків, що перешкоджають повноцінному соціальному функціонуванню.

Таким чином, у сучасних умовах суспільства проблеми молодих сімей стають все більш актуальними, а, отже, зростає роль фахівців із соціальної роботи у зміцненні сім'ї та наданні їй необхідної допомоги у важкій життєвій ситуації. Особливістю соціальної роботи з молодію

сім'єю з одного боку, є надання молодій сім'ї соціальної підтримки, надання різноманітних державних послуг. З іншого боку, стимулювання активності молодих сімей у вирішенні власних проблем, розгляд молоді сім'ї як суб'єкт, що проводиться політикою держави.

Перспективними напрямками соціальної допомоги та соціального обслуговування молоді сім'ї є: підготовка молоді до сімейного життя; пропаганда відповідального батьківства; соціально-психологічна робота з молодими сім'ями щодо стабілізації сімейних відносин; допомога батькам у вирішенні проблем сімейного виховання; профілактична та реабілітаційна робота з сім'ями груп ризику.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексєнко Т.Ф. Тенденції трансформації виховної функції сім'ї та основні пріоритети сучасної державної політики у захисті прав дитини в Україні. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2016. Вип. 20. (1). С. 25–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20%281%29__5 (дата звернення: 26.09.2018).
2. Березко І.В. Сімейна психологічна консультація: можливості та проблеми. Проблеми сучасної психології / за ред. С.Д. Максименка. Київ, 2001. Т. III. Ч. 4. С. 16–20.
3. Дутчак О., Ткаліч О., Одинокі матері в Україні. Бідність, порушення прав та потенціал до протесту : веб-сайт. URL: <https://commons.com.ua/uk/odinoki-materi-v-ukrayini-bidnist-porushennya-prav-ta-potencial-do-protestu/> (дата звернення: 05.08.2021).
4. Лактіонова Г.М. Жіноча молодь як об'єкт і суб'єкт соціальної роботи. Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. Київ. 1994. Вип.3. С. 106–112.
5. Молодь на ринку праці: навички ХХІ століття та побудова кар'єри. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні /Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики. Київ, 2019. 107 с.
6. Ничипоренко С.В. Молодіжна сімейна політика в Україні : монографія / за ред. С. В Ничипоренко. Умань: Н70 Видавець «Сочінський», 2011. 217 с.
7. Постовий В. Г. Сучасна сім'я і її педагогіка : підручник. Київ: Логос, 1994. 63 с.
8. Про концепцію державної сімейної політики : Постанова Верховної Ради України від 17 вересня 1999 р. № 1063–XIV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063-14#Text>
9. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів : / за ред. : А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. Київ : УДЦССМ, 2000. 35 с.
10. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : у 2-х ч. / за ред. : З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. Київ : Сучасні орієнтири та ключові технології, 2017. Ч. I. 256 с.
11. Соціальна політика та менеджмент у соціальній роботі. / за ред. : І. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. Київ. *Науковий світ*. 2001. 53 с.
12. Харченко С.Я. Соціально-педагогічні технології. за ред. : С.Я. Харченко, Н.П. Краснова, Л.П. Харченко. Луганськ : Альма-матер, 2005. 552 с.

REFERENCES:

1. Aliksieienko T.F. (2016). Tendentsii transformatsii vykhovnoi funktsii sim'i ta osnovni priorytety suchasnoi derzhavnoi polityky u zakhysti prav dytyny v Ukraini [Trends in the transformation of the educational function of the family and the main priorities of modern state policy in the protection of children's rights in Ukraine]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi* – Theoretical and methodological problems of raising children and students, 20(1), 25–35. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20%281%29__5 [in Ukrainian].
2. Berezko I.V. (2001). Simeina psykhoholichna konsultatsiia: mozhlyvosti ta problemy [Family psychological counseling: opportunities and problems]. *Problemy suchasnoi psykhoholii* – Problems of modern psychology, T. III. Ч. 4, С. 16–20. [in Ukrainian].

3. Dutchak O., Tkalič O., (2021). Odynoky materi v Ukraini. Bidnist, porushennia prav ta potentsial do protestu [Single mothers in Ukraine. Violence, violation of rights and potential before protest]. Retrieved from <https://commons.com.ua/uk/odinoki-materi-v-ukrayini-bidnist-porushennya-prav-ta-potencial-do-protestu/> [in Ukrainian].
4. Laktionova H.M. (1994). Zhinocha molod yak ob'iekt i sub'iekt sotsialnoi roboty [Female youth as an object and subject of social work]. *Molod Ukrainy: stan, problemy, shliakhy rozv'iazannia – Youth of Ukraine: camp, problems, ways of rozvyazannya*, 3 106–121. Kyiv: [in Ukrainian].
5. Molod na rynku pratsi: navychky XXI stolittia ta pobudova kar'ery. Shchorichna dopovid Prezydentovi Ukrainy, Verkhovni Radi Ukrainy, Kabinetu Ministriv Ukrainy pro stanovyshche molodi v Ukraini [Juveniles on the market: newcomers of the 21st century and pobudova kar'eri. Letter from the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, to the Cabinet of Ministers of Ukraine about the youth camp in Ukraine]. (2019). *Derzh. in-t simeynoyi ta molodizhnoyi polityky*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Nychyporenko S.V. (2011). Molodizhna simeina polityka v Ukraini [Youth family policy in Ukraine]. Uman: «Sochynskyi» [in Ukrainian].
7. Postovyi V.H. (1994). Suchasna sim'ia i yii pedahohika [Modern family and її pedagogika]. Kyiv, «Lohos» [in Ukrainian].
8. Pro kontseptsiiu derzhavnoi simeinoi polityky [On the concept of state family policy]. (1999, veresnia 17). *Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy – Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Kyiv. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063-14#Text>
9. Kapskoi A.Y., Pinchuk I.M., Tolstoukhovoi S.V. (2000). *Slovnnyk-dovidnyk dlia sotsialnykh pratsivnykiv ta sotsialnykh pedahohiv* [Dictionary-adviser for social practitioners and social pedagogues]. Kyiv: UDTSSM [in Ukrainian].
10. Kyianytsia Z.P., Petrochko Zh.V. (2017). Sotsialna robota z vrazlyvymy sim'iamy ta ditmy [Social work with different families and children]. Kyiv: OBNOVA KOMPANI [in Ukrainian].
11. Zvierievoi I., Laktionovoi H.M. (2001). Sotsialna polityka ta menedzhment u sotsialnii roboti [Social policy and management in social robots]. Kyiv, *Naukovyi svit* [in Ukrainian].
12. Kharchenko S.Ya., Krasnova N.P., Kharchenko L.P. (2005). Sotsialno-pedahohichni tekhnolohii [Social and pedagogical technologies]. Luhansk, Alma-mater [in Ukrainian].